

**PENGLIBATAN KOMUNITI DALAM KONSERVASI:
KAJIAN KES DI SEBUAH UNIT PENGURUSAN
HUTAN, DI TONGOD, SABAH**

SITI NUR AFIFAH BINTI NAZULA

**PERPUSTAKAAN
UNIVERSITI MALAYSIA SABAH**

**TESIS INI DISERAHKAN UNTUK MEMENUHI
SYARAT MEMPEROLEHI
IJAZAH SARJANA SASTERA**

UNIVERSITI MALAYSIA SABAH

**FAKULTI KEMANUSIAAN, SENI DAN WARISAN
UNIVERSITI MALAYSIA SABAH
2019**

UNIVERSITI MALAYSIA SABAH

BORANG PENGESAHAN STATUS TESIS

JUDUL : PENGLIBATAN KOMUNITI DALAM KONSERVASI : KAJIAN KES DI SEBUAH UNIT PENGURUSAN HUTAN, DI TONGOD, SABAH

IJAZAH : IJAZAH SARJANA SASTERA (SOSIOLOGI DAN ANTROPOLOGI SOSIAL)

Saya Siti Nur Afifah bt Nazula, Sesi 2015-2019, mengaku membenarkan tesis Sarjana ini disimpan di Perpustakaan Universiti Malaysia Sabah dengan syarat-syarat kegunaan seperti berikut:

1. Tesis ini adalah hak milik Universiti Malaysia Sabah
2. Perpustakaan Universiti Malaysia Sabah dibenarkan membuat salinan untuk tujuan pengajian sahaja
3. Perpustakaan dibenarkan membuat salinan tesis ini sebagai bahan pertukaran antara institusi pengajian tinggi.
4. Sila tandakan (/)

SULIT

(Mengandungi maklumat yang berdarjah keselamatan atau kepentingan Malaysia seperti yang termaktub di dalam AKTA RAHSIA 1972)

TERHAD

(Mengandungi maklumat TERHAD yang telah ditentukan oleh organisasi/badan di mana penyelidikan dijalankan)

TIDAK TERHAD

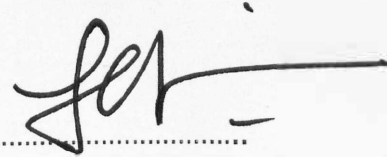

SITI NUR AFIFAH BT NAZULA
MA1521028T

Tarikh : 5/4/2019

Disahkan Oleh,

NORAZLYNNE MOHD. JOHAN @ JASLYNNE
PUSTAKAWAN
UNIVERSITI MALAYSIA SABAH

DR. JALIAH MD SHAH

PERPUSTAKAAN
UNIVERSITI MALAYSIA SABAH

PENGAKUAN

Karya ini adalah hasil kerja saya sendiri kecuali nukilan, ringkasan dan rujukan yang setiap satunya telah saya jelaskan sumbernya.

11 Mei 2018

.....*Caffayela*.....

Siti Nur Afifah Binti Nazula
MA1521028T

UMS
UNIVERSITI MALAYSIA SABAH

PENGESAHAN

NAMA : **SITI NUR AFIFAH BINTI NAZULA**

NO. MATRIK : **MA1521028T**

TAJUK : **PENGLIBATAN KOMUNITI DALAM KONSERVASI:
KAJIAN KES DI SEBUAH UNIT PENGURUSAN HUTAN, DI
TONGOD, SABAH**

IJAZAH : **SARJANA SASTERA (SOSIOLOGI DAN ANTROPOLOGI
SOSIAL)**

TARIKH VIVA : **22/01/2019**

PENYELIA

Dr. Jalihah Binti Md Shah

DISAHKAN OLEH:

UMS
UNIVERSITI MALAYSIA SABAH

Tandatangan

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'Siti Nur Afifah', written over a horizontal line.

PENGHARGAAN

Allahamdulillah bersyukur kehadiran ilahi akhirnya saya dapat menyiapkan penulisan kajian saya. Hal ini tidak dapat saya lakukan tanpa bantuan penyelia saya iaitu Dr. Paul Porodong yang telah banyak membantu saya dalam menjalankan kajian dimana beliau telah turun kelapangan bersama saya untuk mencari keluarga angkat dan tempat tinggal saya semasa di lapangan. Selain itu, beliau juga banyak menyumbang idea kepada saya dalam menyiapkan penulisan ini. Beliau telah meluangkan masa berjam-jam untuk menyemak penulisan saya. Saya sangat berterima kasih kepada beliau kerana tanpa beliau saya tidak akan sampai ke tahap ini. Hanya Allah sahaja yang dapat balas jasa baik beliau dan saya mendoakan supaya beliau dan keluarga sentiasa dirahmati Tuhan. Perasaan sedih dan kehilangan sangat terasa apabila beliau telah menamatkan perkhidmatan sebagai Pensyarah Sosiologi dan Antropologi di Universiti Malaysia Sabah. Saya yakin Universiti telah kehilangan seorang tenaga pengajar yang sangat berdedikasi dan berkelibar dalam menjalankan tugas beliau. Selain, saya ingin mengucapkan ribuan terima kasih kepada Dr. Jalihah kerana sudi menjadi penyelia baru saya dan memberi tunjuk ajar kepada saya dalam menyiapkan penulisan ini.

Terima Kasih juga yang tidak terhingga kepada insan yang tersayang iaitu bapa saya En. Nazula bin Yusoff dan ibu saya Pn. Rashidah bt Abd.Wahab yang banyak memberi kata-kata semangat untuk anakmu ini menyambung pengajian sehingga ke tahap ini. Walaupun berada jauh di Kelantan tetapi mereka tidak pernah putus dalam memberi dorongan, nasihat dan kata-kata semangat serta menjadi pendengar setia keluhan dan kepenatan saya sepanjang menyiapkan penulisan ini. Mereka juga telah memberi sumbangan kewangan kepada saya sepanjang proses menyiapkan penulisan ini tanpa sebarang keluhan. Tidak lupa juga kepada adik-beradik saya iaitu Siti Nur Aini bt Nazula dan Mohd Firdaus Bin Nazula kerana banyak membantu menjaga mak ayah saya sepanjang saya berada di Sabah dalam menyempurnakan tugas saya sebagai seorang pelajar.

Di Samping itu, saya juga ingin mengucapkan jutaan terima Kasih kepada Sahabat baik saya Nur Asyikin binti Mohamed Suldin dan W.Siti Mawarni binti W.Junus kerana banyak membantu saya dalam menyiapkan penulisan saya terutama sekali sanggup menemani saya turun ke lapangan selama berminggu-minggu serta memberi kata-kata semangat kepada saya. Tidak lupa juga kepada kawan seperjuangan saya yang amat dikasihi iaitu Rawiyani Dollah, Nur Aziyan bt Sima, Nurhaya Jamalung kerana selalu bersama saya susah dan senang sepanjang tempoh pengajian, menemani saya ke lapangan, saling bertukar pendapat dan memberi pandangan serta tunjuk ajar dalam penulisan saya. Akhir sekali kepada Pensyarah-pensyarah ANSOS yang banyak memberi tunjuk ajar kepada saya.

Siti Nur Afifah Binti Nazula

11 Mei 2018

ABSTRAK

Unit Pengurusan Hutan (Forest Management Unit) menguruskan kawasan konservasi hutan. Jabatan Perhutanan Sabah telah menetapkan mengenai Syarat Pensijilan Hutan menjelang tahun 2016, Antaranya, mana-mana syarikat mesti melibatkan komuniti untuk mendapatkan lesen dalam pengurusan hutan. Oleh itu, untuk mendapatkan lesen, FMU perlu melibatkan komuniti setempat dalam konservasi hutan. Ada banyak tahap penglibatan yang telah dibincangkan untuk menilai penglibatan anggota masyarakat dalam konservasi hutan. Misalnya Arnstein (1969) telah mengemukakan satu tipologi berdasarkan penglibatan masyarakat. Beliau telah mengemukakan tujuh tahap yang dikenali sebagai "*Ladder of Participation*". Tahap pertama ialah Manipulasi, Terapi, Pemberi maklumat, Perundingan, *Placation*, Kerjasama, Pengagihan kuasa, dan Kawalan penduduk. Kajian ini juga membincangkan mengenai faktor-faktor penglibatan masyarakat dalam konservasi hutan dengan mengaplikasi teori dengan fenomena di kawasan kajian. Kajian ini mengaplikasikan pendekatan kualitatif dengan menggunakan kaedah temubual secara mendalam, temubual semi struktur dan pemerhatian di lapangan. Hasil kajian mendapati terdapat dua tahap untuk memahami penglibatan komuniti dalam konservasi hutan iaitu tahap sederhana dan tahap rendah yang dirasai oleh individu berbeza mengikut jawatan dan kuasa yang dipegang oleh ahli komuniti dan faktor ekonomi merupakan faktor utama yang mendorong dalam penglibatan masyarakat dalam konservasi hutan.

UMS
UNIVERSITI MALAYSIA SABAH

ABSTRACT

COMMUNITY PARTNERSHIP IN FOREST CONSERVATION IN AREA FOREST MANAGEMENT UNITS CASE STUDY: KAMPONG LANGKABONG, TONGOD SABAH

The Forest Management Unit manages forest conservation areas. The Sabah Forestry Department has set out on the Forest Certification Terms by 2016, Among them, any company must engage communities to obtain licenses in forest management. Therefore, to obtain a license, the FMU needs to involve the local community in forest conservation. There are many levels of engagement that have been discussed to assess the involvement of community members in forest conservation. For example Arnstein (1969) has presented a typology based on community involvement. He has presented seven levels known as "Ladder of Participation. The first level is Manipulation, Therapy, Whistleblower, Consultation, Placation, Cooperation, Power Distribution, and Population Control. This study also discusses the factors of community involvement in forest conservation by applying theories to phenomena in the study area. This study applies a qualitative approach by using in-depth interviews, semi-structured interviews and field observations. The findings show that there are two levels to understanding the involvement of the community in forest conservation namely the moderate and the low levels felt by individu vary according to the positions and powers held by community members and economic factors are the main factors that induce the community's involvement in forest conservation.

SENARAI KANDUNGAN

	Halaman
TAJUK	i
PENGAKUAN	ii
PENGESAHAN	iii
PENGHARGAAN	iv
ABSTRAK	v
<i>ABSTRACT</i>	vi
SENARAI KANDUNGAN	vi
SENARAI JADUAL	xvi
SENARAI RAJAH	xvii
SENARAI GAMBAR DAN LAKARAN	xviii
SENARAI SINGKATAN	xx
SENARAI LAMPIRAN	xxi
BAB 1 PENDAHULUAN	Halaman
1.1 Pengenalan	1
1.2 Konservasi Hutan di Malaysia	1
1.2.1 Konservasi Hutan di Semenanjung	3
1.2.2 Konservasi Hutan di Sarawak	4
1.2.3 Konservasi Hutan di Sabah	5
1.3 Pengurusan Bersama dalam Konservasi Hutan	9
1.4 Permasalahan Kajian	14

1.5	Persoalan Kajian	17
1.6	Objektif Kajian	17
1.7	Skop Kajian	18
1.8	Metod Kajian	19
1.8.1	Reka Bentuk Kajian	19
1.8.2	Kaedah Pengumpulan Data	20
a)	Temubual Mendalam	20
b)	Temubual Informal dan Pemerhatian Ikut Serta	24
c)	Temubual Semi-Stuktur	26
d)	Kaedah Perpustakaan	28
1.9	Limitasi Kajian	29
1.10	Kepentingan Kajian	31
BAB 2	PENDEKATAN TEORI DAN SOROTAN LITERATUR	
2.1	Pengenalan	34
2.2	Perbincangan Tipologi Penglibatan Komuniti	34
2.3	Perbincangan Teori Ekologi Budaya, Politik Ekologi dan Pilihan Rasional	46
2.4	Sorotan Kajian Lepas	53
2.5	Kesimpulan	57
BAB 3	KG. LANGKABONG DI DAERAH TONGOD	
3.1	Pengenalan	58
3.2	Daerah Tongod	58
3.2.1	Kampung Langkabong	59
3.3	Status Pemilikan Tanah	64

3.4	Institusi Ekonomi	66
3.5.1	Tanaman Getah	69
3.5.2	Tanaman Kelapa Sawit	70
3.5.3	Lain-lain Tanaman	72
3.5	Sistem Kepercayaan	74
3.6	Kesimpulan	76

BAB 4 TAHAP PENGLIBATAN KOMUNITI DALAM KONSERVASI HUTAN

4.1	Pengenalan	77
4.2	Sejarah Air Terjun Tuntotunan Langkabong	78
4.3	Sejarah Penggazetan Hutan Langkabong	81
4.4	Penubuhan Persatuan Mangkaak Kunatong (MAKU)	83
4.5	Sistem Pengurusan Kawasan Konservasi	89
4.6	Penyaluran Maklumat Mengenai Konservasi	93
4.7	Penglibatan Komuniti dalam Kerja dan Aktiviti	97
4.8	Peraturan yang Ditetapkan di Kawasan Konservasi (Air Terjun Tuntotunan)	107
4.9	Tahap-tahap Penglibatan Komuniti Kampung Langkabong	114
4.9.1	Tahap Rendah	114
4.9.2	Tahap Sederhana	119
4.10	Kesimpulan	121

BAB 5 FAKTOR-FAKTOR PENDORONG DAN PENGHALANG PENGLIBATAN DALAM KONSERVASI HUTAN

5.1	Pengenalan	122
-----	------------	-----

5.2	Faktor-faktor Penglibatan Komuniti dalam Konservasi Hutan	122
5.2.1	Penggazetan Hutan Langkabong	122
5.2.2	Kawasan Tadahan Sumber Air Bersih	125
5.2.3	Menjadikan Air Terjun Sebagai Pusat Pelancongan	130
5.2.4	Mengekalkan Sumber Hutan	133
5.2.5	Mengekalkan Budaya dan Pengetahuan Tradisional	134
5.2.6	Meluaskan Pengetahuan	140
5.3	Faktor-faktor Tidak Terlibat Dalam Konservasi	142
5.3.1	Tidak Membantu dalam Pulangan Ekonomi	142
5.3.2	Tiada Jawatan dalam Persatuan Mangkaak Kunatong (MAKU)	145
5.4	Perbincangan Teori Pilihan Rasional Dan Teori Ekologi Politik Dalam Konservasi Hutan	147
5.5	Kesimpulan	152
BAB 6 RUMUSAN DAN CADANGAN		
6.1	Pengenalan	153
6.2	Konservasi dan Ekonomi	153
6.3	Penemuan Utama Kajian	156
6.4	Aplikasi Teori	159
6.5	Cadangan Kajian	164
6.6	Kesimpulan	164

BIBLIOGRAFI

LAMPIRAN

SENARAI JADUAL

		Halaman
Jadual 1.1	Profil responden yang telah ditemubual mendalam	22
Jadual 1.2	Tempoh masa Penyelidik berada di Lapangan	24
Jadual 1.3	Profil Responden yang terlibat dalam temubual semi-berstruktur	28
Jadual 3.1	Agama penduduk Kampung Langkabong	61
Jadual 3.2	Pembahagian kerja di padi Bukit	67
Jadual 3.3	Tempoh Penanaman Padi di Kampung Langkabong	68
Jadual 3.4	Pembahagian kerja Tanaman getah	70
Jadual 3.5	Pembahagian kerja Tanaman Kelapa Sawit	72
Jadual 4.1	Kolaborasi cadangan untuk kawasan Eko-pelancongan Langkabong dan Peranan setiap Organisasi terlibat	85
Jadual 4.2	Ahli Jawatankuasa Persatuan Mangkaak Kumatong(MAKU)	87
Jadual 4.3	Senarai Ahli jawatankuasa yang bertugas menjaga Zon	100
Jadual 4.4	Kadar Bayaran Masuk Air terjun Tuntotunan	103
Jadual 4.5	Antara peraturan yang ditetapkan dan dipersetujui	110
Jadual 4.6	Peraturan Tradisional Komuniti yang ditetapkan dan dipersetujui	111

SENARAI RAJAH

		Halaman
Rajah 1.1	Pengurusan secara bersama (Co-Management protected Areas)	10
Rajah 2.1	Tipologi Penglibatan komuniti, "Ladder of Citizen Participation" oleh Arnstein.	38
Rajah 2.2	Rangka Konseptual Kajian	53
Rajah 3.1	Kedudukan Daerah Tongod Dalam Peta sabah	59
Rajah 3.2	Kedudukan Kg. Langkabong (Tongod) dalam Peta Sabah	60
Rajah 4.1	Kedudukan Hutan Simpan Kelas 2 Trusmadi (Tongod) dalam Peta Sabah	78
Rajah 4.2	Kedudukan Air Terjun Tuntotunan(Tongod) dalam Peta Sabah	81
Rajah 4.3	Kolaborasi cadangan kawasan Eko-pelancongan Langkabong	86
Rajah 4.4	Perkongsian manfaat Ekopelancongan Langkabong	88
Rajah 6.1	Rangka Konseptual Hasil Kajian	163

UMS
UNIVERSITI MALAYSIA SABAH

SENARAI GAMBAR DAN LAKARAN

	Halaman
Gambar 1.1 Temubual Mendalam (6 mac 2017)	23
Gambar 1.2 Kawasan Air Terjun (6 mac 2017)	23
Gambar 1.3 Temubual Informal (komuniti Langkabong)	25
Gambar 3.1 Gereja SIB Kg. Langkabong	62
Gambar 3.2 Surau Kampung Langkabong	62
Gambar 3.3 Dewan Masyarakat Kg.Langkabong	63
Gambar 3.4 Sekolah Kebangsaan Langkabong	64
Gambar 3.5 Geran Tanah Komuniti Langkabong	65
Gambar 4.1 Kawasan konservasi Air Terjun Tuntotunan	80
Gambar 4.2 Infastruktur yang terdapat di Kawasan Konservasi (Tandas Awam)	104
Gambar 4.3 Keadaan Pondok hadapan pintu Masuk Air Terjun	105
Gambar 4.4 Jalan untuk ke kawasan Air terjun	106
Gambar 4.5 Antara Papan tanda yang terdapat di Kawasan Konservasi	112
Gambar 5.1 Peta Kawasan Tadahan Air Penduduk dalam Kawasan Konservasi	127
Gambar 5.2 Paip Air Graviti	128

SENARAI SINGKATAN

FMU	Forest Management Unit
JHEOA	Jabatan Hal Ehwal Orang Asli
MTCC	Majlis Pensijilan Kayu Malaysia
SFD	Sabah Forestry Department
FSC	Forest Security Council
IUCN	<i>World Conservation Union,</i>
MAKU	Persatuan Mangkaak Kunatong
BCB	<i>Community-Based Conservation</i>
JPNS	<i>Jabatan Perhutanan Negeri Sabah</i>
FMU	Forest Management Unit
JHEOA	Jabatan Hal Ehwal Orang Asli
MTCC	Majlis Pensijilan Kayu Malaysia
SFD	Sabah Forestry Department
FSC	Forest Security Council
IUCN	<i>World Conservation Union,</i>
MAKU	Persatuan Mangkaak Kunatong
BCB	<i>Community-Based Conservation</i>
JPNS	<i>Jabatan Perhutanan Negeri Sabah</i>
FMU	Forest Management Unit
JHEOA	Jabatan Hal Ehwal Orang Asli

UMS
UNIVERSITI MALAYSIA SABAH

SENARAI LAMPIRAN

	Halaman
LAMPIRAN A Surat Persatuan Maku	174
LAMPIRAN B Borang Permohonan Membantu JPNS	175
LAMPIRAN C Peta Kawasan Cadangan Konservasi Langkabong	176

UMS
UNIVERSITI MALAYSIA SABAH

BAB 1

PENDAHULUAN

1.1 PENGENALAN

Kajian ini adalah mengenai tahap dan faktor penglibatan komuniti Kampung Langkabong dalam konservasi hutan di kawasan penggazetan Hutan Simpan Kelas dua. Komuniti Langkong melibatkan diri dalam konservasi hutan di kawasan mereka adalah untuk menjadikan kawasan air terjun Tontotunan sebagai kawasan eko-pelancongan untuk sumber ekonomi kepada mereka. Bab ini membincangkan tentang latar belakang hutan dan konservasi di Malaysia, Sabah dan Sarawak. Selain itu, objektif kajian, permasalahan kajian, persoalan kajian dan kepentingan kajian juga dibincangkan dalam bab ini oleh penyelidik. Methodologi kajian juga dibincangkan secara terperinci oleh penyelidik dalam bab ini.

1.2 KONSERVASI HUTAN DI MALAYSIA

Hutan merupakan sumber alam yang berharga dan bernilai. Hutan meliputi kira-kira 30 hingga 40 peratus daripada kawasan dunia. Hutan yang terdapat di seluruh dunia dapat diklasifikasikan kepada beberapa jenis. Antaranya, ialah Hutan Hujan Tropika, Hutan Bakau dan Hutan Pokok Tirus (S.W.Running, 2007).

Masyarakat tradisional berpandangan bahawa hutan bukan hanya berperanan secara ekologi saja, tetapi juga berperanan dalam bidang ekonomi dan sosial budaya yang lebih luas, sehinggakan masyarakat tradisional memiliki pengetahuan tentang kebudayaan yang berhubungan dengan model-model pemanfaatan dan pengelolaan sumberdaya alam secara lestari (Rahayu, 2004). Malaysia mempunyai keluasan tanah sebanyak 329,800 km² di semenanjung Malaysia termasuk Sabah dan Sarawak. Sebanyak 19.54 million hektar atau 59.5%

kawasan Hutan, 0.27% daripada jumlah kawasan hutan adalah hutan tanaman dan 19.27 million hektar adalah hutan semulajadi (Malaysia, 2004).

Sebahagian besar kawasan hutan di Malaysia adalah jenis Hutan Hujan Tropika. Secara amnya, jumlah keluasan kawasan hutan di Malaysia ialah 19.42 juta hektar dan dikategorikan mengikut penggunaan. Kategori yang pertama adalah Tanah Kerajaan atau Tanah Hak milik iaitu 3.30 juta hektar (17.0 peratus), kategori yang kedua ialah Hutan Simpanan Kekal (HSK) iaitu 14.29 juta hektar (74.0 peratus), dan kategori ketiga adalah dikhususkan sebagai Taman Negara atau Taman Perlindungan Hidupan Liar & Burung dengan keluasan 1.83 juta hektar (9.0 peratus) (Council M. T., 2007).

Penerokaan hutan banyak berlaku akibat permintaan ruang untuk pembangunan tanah dan pembangunan fizikal. Pembalakan hutan belantara telah banyak berlaku di seluruh dunia bermula sejak tahun 1950an dan hal ini kian meningkat setiap tahun (Ahmad, 1992:8). Oleh itu, hal ini telah merosakkan keadaan semulajadi hutan yang mengakibatkan hutan semakin berkurangan dan menjejaskan fungsi ekologi hutan. Ia memberi kesan negatif di mana, berlakunya ketidakseimbangan ekosistem termasuklah pencemaran, perubahan iklim, bencana alam seperti tanah runtuh, banjir dan sebagainya.

Di Malaysia hanya 59 peratus atau 19.42 juta hektar merupakan jumlah keluasan kawasan hutan yang tinggal. Daripada jumlah tersebut, Semenanjung Malaysia mempunyai kira-kira 5.88 juta hektar kawasan hutan. Manakala negeri Sabah mempunyai 4.30 juta hektar, sementara di negeri Sarawak masih terdapat 9.24 juta hektar adalah kawasan yang dilitupi hutan (Malaysian Timber Council, 2007). Jumlah kawasan inilah yang menampung pengeluaran produktiviti bagi meningkatkan ekonomi negara. Pada pertengahan tahun 1970an Kerajaan Malaysia telah menggubal Akta Perhutanan Negara bagi mengawal kerosakan dan kemusnahan hutan. Seterusnya, pada tahun 1978 Majlis Perhutanan Negara telah mewujudkan Dasar Perhutanan Negara dengan menggabungkan Polisi Perhutanan sedia ada dari pelbagai negeri. Pindaan Dasar Perhutanan Negara kemudiannya

dilakukan pada tahun 1992 untuk memenuhi kehendak pengurusan hutan secara mapan.

Pindaan yang dilakukan telah memuatkan rujukan tentang pemuliharaan kepelbagaian-bio, serta pengekal dan pengiktirafan terhadap peranan komuniti tempatan dalam pembangunan (Ahmad, 1992). Undang-undang Malaysia adalah sangat unik kerana mempunyai tiga set undang-undang yang berbeza iaitu undang-undang Semenanjung Malaysia, Sabah dan Sarawak.

1.2.1 Konservasi Hutan di Semenanjung Malaysia

Di Semenanjung Malaysia, kumpulan pribumi adalah kolektif yang dikenali sebagai orang asli yang tinggal di kawasan hutan dan bergantung sepenuhnya kepada hasil hutan. Selama bertahun-tahun, mereka telah mengalami peningkatan dalam kehidupan mereka tetapi masih tetap berpegang kepada sumber hutan. Pelbagai aspek perubahan sosial dalam kehidupan seharian mereka telah berlaku. Namun, masyarakat ini masih tidak boleh berpisah dengan hutan dan tidak mahu hutan mereka diceroboh. Oleh itu, dasar kerajaan yang ingin membawa kumpulan ini ke dalam arus perdana pembangunan perlu mengekalkan kawasan hutan mereka. Hal ini telah digariskan dalam Penyataan dasar mengenai pentadbiran orang-orang Asli Persekutuan Tanah Melayu 1961. Kepentingan orang asli disediakan di bawah Akta Orang Aborigin 1954, yang dilaksanakan oleh Jabatan Hal Ehwal Orang Asli (JHEOA).

Di Semenanjung Malaysia, pengurusan hutan iaitu kriteria dan Petunjuk bagi Pensijilan Pengurusan Hutan di bawah Skim Pensijilan Kayu Malaysia yang dioperasikan oleh Majlis Pensijilan Kayu Malaysia menekankan aspek sosial dimana, Pensijilan Pengurusan Hutan, menetapkan bahawa pengurus *Forest management Unit* (FMU) perlu berunding dengan individu-individu dan kumpulan yang terjejas secara langsung akibat operasi pengurusan hutan dalam Hutan Simpanan Kekal di FMU. Impak sosial akibat operasi berkenaan juga perlu dinilai.

Keputusan penilaian tersebut diambil kira dan digabungkan dalam perancangan dan amalan pengurusan FMU tersebut. Pensijilan Pengurusan Hutan juga memerlukan pengurus FMU untuk memantau keberkesanan tindakan yang telah diambil untuk mengurangkan impak negatif atau meningkatkan impak positif sosial akibat operasi hutan ke atas pihak yang terbabit. Dalam konteks Semenanjung Malaysia, individu dan kumpulan yang mungkin lebih terjejas oleh operasi hutan adalah Orang Asli dan atau masyarakat tempatan yang tinggal di dalam atau di pinggiran FMU (Hutan, 2012).

1.2.2 Konservasi Hutan di Sarawak

Negeri Sarawak telah membangunkan senarai luas kawasan dilindungi yang berjumlah hampir 391,000 hektar atau bersamaan dengan kira-kira 3% kawasan tanah negeri pada tahun 2000 (*Department, Sabah Forestry, 2008*). Sarawak telah mencadangkan menambah senarai kawasan perlindungan tetapi bidang ini masih belum diwartakan adalah dasar-dasar yang mengawal penawaran kontrak pembalakan atau untuk pengurusan hutan jangka panjang di Forest management Unit (FMU), had pemotongan, dan operasi perhutanan seperti Pengurangan Pembalakan Impak, pembinaan jalan, dan pengesanan log dari sumber kepada kilang, dengan satu dokumen yang dipanggil pas penyingkiran (*Department, Sabah Forestry, 2008*).

Sarawak telah menetapkan satu undang-undang khas untuk memastikan pemeliharaan hutan terjamin terutamanya dalam kawasan yang melibatkan penempatan komuniti, iaitu Kod Tanah Sarawak (Cap 81), (Undang-undang Semula Sarawak, 1958). Undang-undang ini merupakan perundangan utama yang menentukan tempoh dan pentadbiran tanah di negeri yang menyediakan tanah asli, tanah adat tanah dan tiga kategori penggunaan tanah yang lain. Kod tanah dan pindaan berikutnya membenarkan pihak berkuasa negeriewartakan tanah atau tanah digazet sebagai kawasan asli dan tanah adat asli.

1.2.3 Konservasi Hutan di Sabah

Hutan adalah kunci kepada kesejahteraan dunia. Kemusnahan hutan merupakan satu cabaran sosial, ekonomi dan alam sekitar yang mendesak dan boleh menjejaskan kehidupan harian berjuta-juta komuniti. Kepentingan hutan telah lama diiktiraf, urustadbir hutan yang baik melibatkan pemberian kuasa kepada komuniti tempatan untuk mengurus tadbir tanah yang mereka diami. Selain itu, pengiktirafan hak orang asal kepada tanah mereka juga harus dilakukan kerana ia adalah penting kepada cara hidup dan identiti kolektif.

Pengukuhan hak-hak komuniti keatas hutan mereka serta kebebasan rakyat untuk mengurus diri mereka dan bersuara dalam membuat keputusan yang berkaitan dengan urustadbir hutan juga sangat diperlukan untuk menjamin kesejahteraan hutan. Oleh itu ketelusan dan akauntabiliti dalam proses mengambil keputusan oleh agensi-agensi kerajaan perlulah diwujudkan. Komuniti harus diberi maklumat yang tepat dan benar berkenaan isu-isu perhutanan dan tanah. Dari segi ciri fizikal, Sabah mempunyai bentuk muka bumi yang berbukit-bukau. Ia juga mempunyai dataran pantai yang ditumbuhi tanaman kontan, sementara jauh ke pedalaman terdapat hutan rimba dan banjaran gunung yang berceranggah. Hutan Kelas II ialah Hutan Simpan Komersial (atau Hutan Pengeluaran) merangkumi kawasan terbesar (2.7 juta hektar) diikuti Kelas I, Hutan Simpan Perlindungan dan Kelas V, Hutan Simpan Paya Bakau (Government Sabah State, 1998).

Hutan di Sabah telah dibahagikan kepada tujuh kelas iaitu Rizab hutan lindungan Kelas I, Rizab hutan komersial Kelas II, Rizab hutan domestik Kelas III, Rizab hutan kemudahan Kelas IV, Rizab hutan paya Kelas V, Rizab hutan dara Kelas VI, Rizab hidupan liar Kelas VII. Kerajaan Sabah telah mengambil langkah positif dengan memperkenalkan dasar pengurusan hutan mampan (hanya sejumlah volum pertumbuhan pokok boleh dikeluarkan daripada hutan). Berikutan usaha berterusan dan bilangan pelaburan yang ketara, akhirnya, Hutan Simpan Deramakot telah diakui dan diiktiraf di peringkat antarabangsa sebagai hutan semula jadi pertama yang diuruskan secara mampan (Koridor Pembangunan Sabah, 2007).

Kerajaan Negeri Sabah telah mewartakan 3.59 juta ha hutan-hutan simpan di negeri ini yang mewakili 48.8% keseluruhan jumlah kawasan di Sabah. Sejak daripada tahun 1997, negeri sabah telah dibahagikan kepada 27 *Forest Management Unit* (FMU). Sebanyak 2.68 juta ha hutan-hutan simpan komersil (kelas ii) dalam FMU ini telah memberi lesen jangka panjang kepada badan-badan korporat bagi jangkamasa 100tahun. Lesen ini adalah dalam bentuk "Perjanjian Perlesenan Pengurusan Hutan Secara Mampan (SFMLA). Antara syarat yang perlu dipatuhi oleh pemegang lesen adalah menjadikan zon kawasan hutan mengikut fungsi penggunaan tanah kawasan hutan tersebut sebagai kawasan konservasi dan Pengeluaran Hasil (Department, Sustainable Forest Management, 2008).

Hutan di sabah telah dizonkan kepada empat iaitu konservasi, pengeluaran, rekreasi dan hutan komuniti. Zon Konservasi ialah meliputi kawasan lebih 25 lereng dan kawasan yang mempunyai kepentingan khusus untuk pemuliharaan. Zon ini kebiasaannya melindungi kawasan tadahan air, hidupan liar dan tanaman komuniti. Manakala zon Pengeluaran pula terbahagi kepada dua iaitu industri penanaman semula (ITP) dan Pengurusan hutan semulajadi (Malaysia-WWF, 2005).

Zon rekreasi ialah kawasan nilai indah dan rekreasi yang tinggi seperti gua, air terjun dan sungai. Zon Komuniti pula terdiri daripada kawasan yang tidak mempunyai atau nilai pemuliharaan rendah. Penduduk tempatan menjalankan hak adat atau amalan pribumi atau aktiviti ekonomi dan pertanian ia berfungsi sebagai sumber hasil kayu dan kayu bukan kayu untuk kegunaan komuniti ia termasuk aktiviti memburu dan mengosongkan hutan (Malaysia-WWF, 2005).

Sumber hutan dilindungi daripada pencerobohan dan diuruskan mengikut amalan pengurusan terbaik yang melibatkan pemegang SFMLA dan penyertaan komuniti tempatan yang bergantung kepada hutan. Dalam hal ini, terdapat komitmen yang tegas dan konsisten, termasuk pelan pengurusan dan sokongan kewangan oleh kerajaan Negeri untuk melaksanakan dasar SFM. Selain itu, mengekalkan dan memperluas kerangka hutan adalah diperlukan untuk menjamin

persekitaran yang stabil dan menyediakan asas bagi ekonomi yang kukuh dan pembangunan hutan sosial (Department, Sustainable Forest Management, 2008).

Enakmen Hutan Sabah telah dibentuk dan diwujudkan sejak tahun 1968 untuk mengatur dan mengawal selia akta-akta yang berkaitan dengan pengeluaran dan pemindahan hasil-hasil hutan. Beberapa pindaan telah dibuat pada tahun 1984, 1993, dan 1994 untuk memperketat dan memperkukuh syarat-syarat yang berkaitan dengan aktiviti-aktiviti penguatkuasaan (Malaysian Timber Council, 2007). Sebagai contoh, pindaan Akta Perhutanan Negara yang dilakukan pada tahun 1993 memuatkan syarat-syarat tambahan dalam pengurusan hutan secara mampan, termasuklah mengenakan hukuman denda atau penjara bagi kesalahan-kesalahan seperti penebangan hutan secara haram.

Usaha Sabah *Forestry Department* (SFD) dalam meningkatkan pemuliharaan alam semula jadi di Sabah pada tahun 2008. Bahkan, 2008 merupakan tahun yang sangat penting dan sangat produktif untuk pemuliharaan hutan di Sabah. Penyertaan komuniti di semua peringkat operasi kehutanan adalah penting untuk memastikan ketelusan dan akauntabiliti dalam pengurusan hutan, pemuliharaan dan pembangunan, serta menilai kepentingan dan kebimbangan mereka juga diambil kira dalam semua aspek aktiviti perhutanan. Pendekatan perkongsian yang melibatkan kerajaan, pihak swasta, komuniti setempat dan kumpulan-kumpulan alam sekitar dalam aspek pengambilan keputusan dan pelaksanaan pengurusan perhutanan (Department, Sabah Forestry, 2008).

Persijilan Hutan SFM bermula pada tahun 1997 apabila Hutan Simpan Deramakot di Kuamut, Tongod menjadi hutan pertama yang dikendalikan dengan baik di bawah skim Majlis Pengawasan Hutan. Satu cara tertentu untuk mengurangkan tekanan antarabangsa yang memberi kesan kepada dasar hutan di Sabah adalah melalui Pensijilan Skim Majlis Pengawasan Hutan. Artikel 3 daripada prinsip FSC menyatakan bahawa " Hak Orang Asal "menghendaki semua pemilik dan pengurus hutan yang disahkan oleh FSC mengenal pasti dan menegakkan hak pemilikan dan penggunaan tanah orang asli dan sumber-sumber (Council Forest, Stewardship, 1996).

Hasil daripada keperluan pensijilan, pada tahun 1990-an SFD mula melaksanakan hutan komuniti pengurusan dan inisiatif agroforestri sebagai sebahagian daripada projek Deramakot. Ia telah mencuba mengembangkan perhutanan masyarakat sebagai sebahagian daripada strategi SFMLA yang lebih luas (Department, Sabah Forestry, 2012). Semua pemegang SFMLA kini diperlukan untuk menangani isu pembangunan komuniti di mana komuniti wujud di dalam atau sempadan. Menurut Hamzah dan Mohammad, (2012) ,terdapat juga percubaan untuk meningkatkan keselamatan masa depan komuniti di dalam dan sekitar rizab hutan. Akibatnya, beberapa contoh yang berjaya bagi perkongsian antara SFD dan masyarakat adat telah muncul dalam beberapa tahun kebelakangan (Hamzah, 2012).

Sebagai Contoh konservasi yang berjaya dilakukan di Sabah adalah, kawasan Konservasi Lembah Danum yang merupakan salah satu daripada hutan tanah pamah berharga dan terbesar yang masih tinggal di Asia Tenggara. Kawasan ini yang terletak di Selatan-timur Sabah ($4^{\circ}50'N - 5^{\circ}00'N$ dan $117^{\circ}35'E - 117^{\circ}45'E$), ia meliputi kawasan seluas 43,800 hektar (438 km²). Pada Mei 1995, kawasan tersebut diisytihar sebagai Hutan Simpan Kelas I (Perlindungan) oleh Dewan Undangan Negeri Sabah. Selain itu, Ngarai Imbak yang terletak di Lembah Danum sebahagiannya iaitu satu juta hektar Yayasan Sabah bertaraf Hutan Simpan Komersial Kelas II menjadi salah satu daripada kawasan konservasi (Mannan, 1997).

Di Sabah, terdapat beberapa kes yang melibatkan Jabatan Perhutanan dan Komuniti dalam kawasan hutan simpan. Contohnya, pada tahun 2017 berlakunya, pertikaian kawasan atau Tanah adat di antara komuniti di kampung Bobotong, Tongod dengan Jabatan Perhutanan Sabah. Rumah dan pondok rehat komuniti telah dirobohkan oleh pihak Jabatan Perhutanan kerana mendakwa komuniti telah mencerooboh kawasan hutan simpan, namun begitu kenyataan ini telah dipertikai oleh komuniti Kampung Bobotong kerana kawasan itu merupakan tanah adat mereka dan telah mendiami tanah tersebut sudah berpuluh tahun sebelum kawasan itu di wartakan sebagai Hutan Simpan.